

ПРАВОВА ОСНОВА ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО АГРАРНОГО РИНКУ

*Павлюченко Юлія Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри господарського права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Українська сільськогосподарська продукція поступово освоює європейський аграрний ринок. Вітчизняній продукції надано істотні переваги, запроваджено зону вільної торгівлі з ЄС. В обмін на преференції Україна взяла зобов'язання щодо відкриття внутрішнього аграрного ринку для імпорту. Відповідно, постає питання захисту економічних інтересів України як учасника європейського аграрного ринку.

Можливість врахування інтересів України у сфері зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією з'явилася після приєднання України у 2008 р. до Угоди про заснування Світової організації торгівлі²²¹ (далі – Угода про СОТ), підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію з Європейським Союзом²²² (далі – Угода про асоціацію), укладанням низки інших міжнародних угод. Експорт сільськогосподарської продукції регулюється ГК України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими нормативно-правовими актами.

У науці питання правового захисту суб'єктів господарювання розглядали А.Г. Бобкова, І.В. Головань, М.А. Рожкова, В.С. Щербина та інші; категорія економічних інтересів також є дослідженою, проте питання захисту економічних інтересів України у сфері зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією потребує додаткового дослідження.

²²¹ Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі: Закон України від 10 квітня 2008 року № 250-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 23. Ст. 213.

²²² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підписана 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011; Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

Викладене вказує на актуальність дослідження, спрямованого на конкретизацію правової основи захисту економічних інтересів України як учасника європейського аграрного ринку.

Поняття захисту є багатоманітним, його тлумачення залежить від сфери використання терміну та галузі науки, у межах якої досліджується це поняття. У літературі захист прав суб'єктів господарювання – це система заходів, що здійснюється відповідно до закону суб'єктом господарювання як самостійно, так і через уповноважених осіб, спрямованих на запобігання й усунення загроз порушення прав суб'єктів, усунення перешкод для здійснення цих прав, відновлення порушених прав і правового статусу, покладання на порушників відповідальності²²³. Тобто у традиційному розумінні питання захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання постає, якщо ці права порушуються, оспорується, не визнаються. Проте поняття захисту економічних інтересів має дещо інше змістовне наповнення, обумовлене визначенням та розумінням самих економічних інтересів.

Поняття економічних інтересів визначається як система соціально-економічних потреб суб'єктів господарювання або усвідомлене прагнення суб'єкта господарювання до задоволення економічних потреб, які є об'єктивними²²⁴. Економічні інтереси держави розглядаються як такі, що спрямовані на реалізацію потреб суспільства у цілому. Спираючись на це, допустимо економічні інтереси держави вважати подібними до національних інтересів, під якими М.М. Єрмошенко пропонує розуміти сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки²²⁵.

²²³ Господарське право: підручник. Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін.; за заг. ред. В.Д. Задихайло, В.М. Пашкова. Х.: Право, 2012. С. 282.

²²⁴ Мельник С.І., Горбан І.М., Цуп Н.Ю. Сутність і класифікація національних економічних інтересів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 61. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2014/14msinei.pdf

²²⁵ Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист. URL: https://nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yermosh.htm

Отже, можна зробити висновок, що змістовно захист економічних інтересів ширше за поняття захисту прав суб'єктів господарювання, яке розроблене наукою господарського права. Важливою передумовою захисту економічних інтересів країни потрібно розглядати закріплення у нормах права цих інтересів, механізму їх реалізації та захисту.

Цьому сприяє проведення державної економічної політики. З аналізу ст. 9 ГК України випливає, що закріплення національних економічних інтересів відбувається в економічній стратегії, оскільки вона включає визначення пріоритетних цілей економіки, засобів та способів їх реалізації, враховуючи законні інтереси суб'єктів господарювання, які реалізуються та захищаються через економічну тактику. До напрямів економічної політики, закріплених у ст. 10 ГК України, входить і зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника. При цьому державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів цієї діяльності, створення рівних умов для розвитку всіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин... (ст. 380 ГК України). Подібні положення містяться у ст. 8 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»²²⁶. Отже, захист економічних інтересів держави не обмежується тільки формами і способами, закріпленими у законодавстві щодо порушених прав та інтересів суб'єктів господарювання. До захисту економічних інтересів можна включити певні заходи, які не мають примусового характеру та правовідновлювальної дії, але сприяють настанню економічного ефекту для суб'єктів господарювання та України загалом. Тут доречно навести думку М.М. Єрмошенка, який зазначив, що критеріями механізму реалізації і захисту економічних інтересів у зовнішньоекономічному секторі виступають позитивне сальдо зовнішньоекономічної діяльності, наявність тільки критичного

²²⁶ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.

(необхідного) імпорту та деякі інші²²⁷. Реалізація та захист економічних інтересів України досягається через визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, у прогнозах і програмах економічного розвитку України, програмах діяльності Кабінету Міністрів України, цільових програмах економічного розвитку, законодавчих актах.

Позитивне сальдо при експорті сільськогосподарської продукції стало можливим завдяки приєднанню України до Угоди про СОТ. Аналіз її змісту дозволяє погодитися з фахівцями, які виділяють принципи торговельної системи СОТ: недискримінація, прозорість та передбачуваність. Приєднання України до СОТ сприяло захисту економічних інтересів держави, оскільки забезпечило спрощення зовнішніх торговельних процедур, недискримінаційний режим на ринках СОТ, зменшення тарифних та нетарифних обмежень доступу українських товарів на ринки країн – членів СОТ. Натомість Україна взяла на себе зобов'язання переглянути захисні заходи та використовувати субсидії і компенсаційні заходи за правилами Угоди про СОТ.

Спрямованість на захист економічних інтересів України простежується і в Угоді про асоціацію, аналізуючи яку, потрібно наголосити, що сторони підтвердили свої права та обов'язки, передбачені Угодою про СОТ та додатками до неї. Також Угодою про асоціацію закріплено преференційний режим для торгівлі українськими сільськогосподарськими товарами (ст. 40 Угоди про асоціацію), зокрема з 2016 р. запроваджено зону вільної торгівлі, тобто безмитні тарифні квоти на певну сільськогосподарську продукцію. Квоти за деякими видами продукції збільшено та введено додаткові річні квоти²²⁸. Проте, аналізуючи результати дії зони вільної торгівлі фахівці наголошують, що квоти за деякими видами тваринницької продукції майже не вичерпуються, що вимагає перегляду внутрішньої аграрної політики.

²²⁷ Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист. URL: https://nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yermosh.htm

²²⁸ Залюбінська Л.М., Скорик М.Л. Перспективи розвитку аграрного ринку України за умов євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. Ч. 1. С. 165.

На завершення потрібно зазначити, що згаданими Угодами передбачено «традиційні» форми і способи захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання. Також такі заходи містяться у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (розділ V). Проте підстави та порядок їх застосування потребують самостійного розлогого аналізу.

Отже, можна зробити висновок, що правову основу захисту економічних інтересів України як учасника європейського аграрного ринку складають положення Угоди по СОТ та Угоди про асоціацію. У рамках першої з них закладено засади експорту сільськогосподарською продукцією на умовах недискримінації, прозорості, передбачуваності та ревалентності умов торгівлі між країнами; другою Угодою запроваджено зону вільної торгівлі з ЄС та преференційний режим для української продукції. На національному рівні захист економічних інтересів України забезпечується ГК України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та деякими іншими, норми яких закріпили завдання державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та напрями державної економічної політики у цій сфері.

Подальші дослідження питання захисту економічних інтересів України можуть бути зосереджені на аналізі конкретних підстав, форм та способів захисту сільськогосподарських товаровиробників.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ МИТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ЕКСПЕРТИЗ) ПРОБ (ЗРАЗКІВ) ТОВАРІВ: ДОСВІД ХОРВАТІЇ ТА КІПРУ

*Пунда Олександр Олегович
доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
Університету Державної фіскальної служби України*

Глава 50 Митного кодексу України присвячена регулюванню питання митних експертиз та визначає порядок взяття проб (зразків) товарів, та операції